

Вченому секретарю
Науково-консультативної ради
при Верховному Суді
доктору юридичних наук, доценту
Олегу ТКАЧУКУ

*Відповідь на звернення судді Великої
Палати Верховного Суду Банасько О. О. щодо
надання наукового висновку відносно можливості
суду повернути позовну заяву як ще до відкриття
провадження у справі, так і залишити заяву без
розгляду після відкриття на стадії підготовчого
провадження, за наявності факту зловживання
процесуальними правами у справі № 910/10837/25
(провадження № 12-13гс26)*

НАУКОВИЙ ВИСНОВОК

стосовно питань зловживання процесуальними правами

Для початку слід розкрити теоретичну основу зловживання правами. Перед усім, необхідно розмежовувати поняття зловживання матеріальними та процесуальними правами. У матеріальному сенсі зміст зловживання правами, в основному, розкритий у статті 13 ЦК України.

Зловживання матеріальним правом – це реалізація або відмова від реалізації належних особі прав у супереч їхньому змісту для досягнення власних інтересів, які мають на меті стосовно інших суб'єктів, зокрема, зміну чи припинення правовідносин або обмеження чи ускладнення у здійсненні прав.

Особа, яка зловживає своїм правом, завжди торкається меж правового статусу інших осіб, не даючи їм повноцінно реалізовувати свої повноваження.

У процесуальному сенсі зловживання правами проявляється в різного роду маніпуляціях із документами чи з поведінкою з метою отримання певного правового результату в обхід встановленому процесуальному порядку або поза волею правозастосовного органу чи учасника судового процесу.

Приклади зловживання процесуальними правами законодавець навів, зокрема, у ст. 43 Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК України).

Доволі часто зловживання процесуальними правами з боку правопорушника є наслідком попереднього зловживання ним своїми матеріальними правами, тоді як в окремих випадках воно, навпаки, виступає формою захисту від зловживань матеріальними правами з боку третіх осіб.

Тому в кожному конкретному випадку оцінка поведінки учасника господарського процесу на предмет його зловживання процесуальними правами належить виключно суду.

У ситуації, яка склалася у справі № 910/10837/25, Товариство з обмеженою відповідальністю «Три О» звернулось до Господарського суду міста Києва з позовом до 1) Акціонерного товариства «Державний ощадний банк»; 2) Акціонерного товариства «Державний експортно-імпортний банк України» про визнання консорціумного кредитного договору недійсним.

Судом першої інстанції було встановлено, що 25.02.2025 ТОВ «Три О» звернулося до Господарського суду міста Києва з заявою про відкриття процедури превентивної реструктуризації перед АТ «Ощадбанк» та АТ «Укрексімбанк», які виникли на підставі кредитного договору, в порядку Книги Третьої Кодексу України з процедур банкрутства. Суд ухвалою від 03.03.2025 відкрив процедуру превентивної реструктуризації, справа №910/2221/25;

13.06.2025 ТОВ «ТРИ О» в рамках справи №910/2221/25 звернулося до Господарського суду м. Києва з клопотанням про долучення до матеріалів справи оновленого плану превентивної реструктуризації, до якого включено вимоги Відповідачів 1-2 до Позивача, які виникли на підставі Кредитного договору та з урахуванням факту відкликання банками кредиту;

28.08.2025 ТОВ «Три О» звернулося Господарського суду міста Києва з позовною заявою про визнання зобов'язань за Консорціумним кредитним договором №129/31/1- 2 від 09.06.2006 року припиненими. Провадження за цією заявою на дату подання цієї заяви ще не відкрито.

29.08.2025 ТОВ «Три О» звернулося до Господарського суду м. Києва з позовною заявою у цій справі, в якій просить визнати суд недійсним Консорціумний кредитний договір №129/31/1-2 від 09.06.2006 року у зв'язку з тим, що банки в односторонній спосіб змінили його умови, що на думку Позивача суперечить вимогам ЦКУ, а зобов'язання Позивача за Кредитним договором є припиненими у зв'язку з завершенням процедури позасудового звернення стягнення на предмет іпотеки, якою було забезпечено вимоги банків.

02.09.2025 ТОВ «Три О» в межах справи № 910/2221/25 про превентивну реструктуризацію подано заяву про затвердження Плану превентивної реструктуризації, до якої додано план превентивної реструктуризації, в якому Позивач визнає в повній мірі свої зобов'язання перед Банками за Консорціумним кредитним договором №129/31/1-2 від 09.06.2006 року, який в даній справі намагається визнати недійсним. ·

03.09.2025 ТОВ «Три О» в межах справи № 910/10862/25 (за заявою АТ «Ощадбанк» про відкриття провадження у справі про банкрутство ТОВ «Три О») подано заперечення проти прийняття цієї заяви судом. У заяві ТОВ «ТРИ О» зазначає: «ТОВ «ТРИ О» звертає увагу Шановного Суду, що грошові вимоги АТ «ДЕРЖАВНИЙ ОЩАДНИЙ БАНК УКРАЇНИ» та АТ «ДЕРЖАВНИЙ ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНИЙ БАНК УКРАЇНИ», які виникли на підставі

Консорціумного кредитного договору №129/31/1-1 від 09.06.2006 року включені до Плану превентивної реструктуризації ТОВ «ТРИ О».

Також, 02.09.2025 року ТОВ «ТРИ О» було подано до Господарського суду м. Києва, в межах справи №910/2221/25, заяву про затвердження Плану превентивної реструктуризації в порядку ст. 33-23 КУзПБ.»

Тому, на думку місцевого суду, подання численних процесуальних заяв, що за своїм змістом суперечать одна одній, є свідченням штучності позову у даній справі та явного зловживання Позивачем своїми правами, що суперечить принципам добросовісності, правової визначеності.

На підставі цього суд першої інстанції на стадії підготовчого засідання суду залишив позов без розгляду.

Враховуючи вищевикладене, суд дійшов висновку, що подання позовної заяви у даній справі є зловживанням процесуальними правами, що передбачено п. 3 ч. 2 ст 43 ГПК України – подання завідомо безпідставного позову, позову за відсутності предмета спору або у спорі, який має очевидно штучний характер.

Апеляційна інстанція вважала, що положення Господарського процесуального кодексу України не містять критеріїв визначення безпідставного або штучного позову, а тому однозначно встановити, що позов є штучним або завідомо безпідставним, без дослідження всіх обставин справи в їх сукупності, не вбачається за можливе.

Висновок про штучний характер позову або про те, що він є завідомо (для позивача) безпідставним, не повинен ґрунтуватися на припущеннях. В іншому разі висновок про те, що подання такого позову є зловживанням процесуальними правами, не буде переконливим і, відповідно, залишення позовної заяви без розгляду може бути розцінене як порушення права позивача на судовий захист.

Оскільки позивач, звертаючись до суду з позовною заявою, вказав позовні вимоги до відповідачів та обґрунтував підстави позову, і враховуючи, що судом першої інстанції не було встановлено, що позивач звернувся з цим позовом не з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав і

законних інтересів позивача та ухвалення законного та обґрунтованого рішення, а з іншою метою, яка не співпадає з завданням господарського процесу, а тому висновки суду першої інстанції щодо зловживання позивачем процесуальними правами є помилковими.

Водночас, суд першої інстанції на стадії підготовчого провадження без дослідження всіх обставин справи в їх сукупності позбавлений можливості достеменно встановити усі обставини, що могли б свідчити про ознаки завідомої безпідставності та штучності позову, а тому визнання дій позивача зловживанням процесуальними правами в розумінні пункту 3 частини 2 статті 43 Господарського процесуального кодексу України та залишення з цих підстав позовної заяви без розгляду на стадії підготовчого провадження є обмеженням доступу до правосуддя, порушенням принципів рівності і змагальності.

За наведених підстав суд апеляційної інстанції скасував судові рішення місцевого суду та справу направив для подальшого розгляду в суд першої інстанції.

Із наведених обставин справи можна побачити, що позивач подавав ряд процесуальних документів в інших справах, які за своїми змістом протирічили суті намагань у кожній із них.

Слід зазначити, що в одному випадку ТОВ «ТРИ О» вважає борг припиненим, в другому - сам його визнає, в третьому - хоче визнати підстави цього боргу недійсним, у четвертому - він хоче завершити превентивну реструктуризацію, у п'ятому - навпаки її продовжити.

Однак, всі ці дії ТОВ «ТРИ О», на наш погляд, об'єднує неплатоспроможність боржника та його спроба врегулювати боргові зобов'язання з кредиторами.

Тому такі дії. Спочатку боржник хоче визнати борг припиненим, але для цього заважає справа про превентивну реструктуризацію, тому відкликається заява про її відкриття.

Потім ініціюється Ощадбанком справа про банкрутство боржника. Ситуація у боржника змінюється, і він хоче тепер зберегти превентивну реструктуризацію, яка не дає право Ощадбанку на ініціювання процедури банкрутства боржника (ч. 3 ст. 33-11; ч. 1 ст. 37 КУзПБ).

В якості додаткового обмеження права на ініціювання Ощадбанком банкрутства боржника, ТОВ «ТРИ О» як раз ініціює процес про визнання консорціумного кредитного договору недійсним. Спір про право відносно вимог кредитора є підставою для відмови у відкритті провадження у справі про банкрутство (ч. 6 ст. 39 КУзПБ).

Тобто, між боржником та його кредиторами йде сутичка щодо механізмів погашення боргу з використанням різного роду процесуального інструментарію.

І, як наслідок, боржник та кредитори не можуть досягти компромісу щодо шляхів погашення боргу.

Це типова ситуація між неплатоспроможним боржником та його кредиторами.

У даній сутичці як раз має місце зловживанням як матеріальними, так і процесуальними правами.

У цій ситуації виникає питання щодо кваліфікації дій позивача стосовно зловживання процесуальними правами щодо подання позову про визнання недійсним Консорціумного кредитного договору. Суди першої та апеляційної інстанції оцінювали дії позивача через призму завідомо безпідставного та штучного позову.

Слід сказати, що законодавець, на жаль, не визначив ці поняття. Тому, ці визначення можна сформулювати шляхом системного тлумачення статті 43 з певними статтями ГПК України.

Так, для завідомо безпідставного позову для аналізу використовуємо ст. 43 та ст. ст. 4, 20, 162 ГПК України.

В основі позову лежить:

По-перше, порушене право чи інтереси суб'єкта.

По-друге, це право підлягає судовому захисту.

По-третє, не втрачена можливість звернення до суду.

Тому безпідставний позов має місце тоді, коли у суб'єкта відсутній один із вищенаведених елементів. Безпідставний позов – це позов, в якому відсутнє право у матеріальному сенсі. Всі три елемента формують об'єктивну безпідставність позову, у якого ще відсутня частина зловживання правом.

Однак для того, щоб позов був завідомо безпідставний, додається ще один елемент – усвідомлення (умисел) позивача про те, що позов є безпідставний.

Завідомо безпідставним є позов, в якому відсутнє право у матеріальному сенсі, про яке має усвідомлення (умисел) позивач.

Факт того, що позов є безпідставний повинен бути доведений та не ґрунтуватися на припущеннях. Тобто, в матеріалах судової справи повинні бути документи, які прямо свідчать про свідоме ігнорування позивачем уже встановлених певних обставин.

Відносно штучного позову системний аналіз проводимо з використанням ст. 43 зі ст. ст. 2, 13, 14 ГПК України.

Що стосується цього позову, то він суттєво відрізняється від завідомо безпідставного позову. Якщо у безпідставному позові відсутнє право на позов, то у штучному – відсутній сам спір.

Іншими словами, ***штучним є позов, у якому відсутній спір про право.*** Сторони зовнішньо умисно формують хибну картину конфлікту для реалізації у подальшому судового рішення перед третіми особами задля досягнення прихованих цілей.

Таке частіше відбувається перед відкриттям справи про банкрутство (неплатоспроможності) з метою формування боржником за допомогою судових рішень безспірної заборгованості «дружніх» кредиторів.

Позов за відсутності предмета спору базується на системному аналізі ст. 43 зі ст. ст. 14, 15, 20, 47, 49, 50, 74, 162, 177, 226, 231 ГПК України.

Позов за відсутності предмета спору має певну схожість із завідомо безпідставним позовом, оскільки в обох випадках відсутнє право на захист у матеріальному розумінні. Проте, хронологічна різниця полягає в тому, що у позові за відсутності предмета спору матеріально-правовий конфлікт або існував раніше, але був повністю врегульований (припинений) до моменту звернення до суду, або ж сам об'єкт цього спору ніколи не виникав у правовій чи фізичній реальності. Якщо у завідомо безпідставному позові має місце дефект *самого матеріального права*, то у позові за відсутності предмета спору – дефект *об'єкта права*.

Дефект об'єкта права – це матеріально-правова вимога, яка на момент подачі позову є юридично чи фізично неможливою.

Таким чином, ***позов за відсутності предмета спору це такий позов, в якому матеріально-правова вимога є юридично чи фізично неможливою.***

На якому етапі судового провадження суд може визнати зловживанням процесуальними правами дії, які передбачені у п. 3 ч. 2 ст. 43 ГПК України?

Законодавець ці етапи не визначив. Але у даному випадку слід вважати, що таке можливо на всіх етапах судового провадження. Все залежить від документів, які знаходяться у матеріалах справи, та які доводять завідомо безпідставність, штучність або безпредметність позову.

Так, якщо на етапі прийняття позову суддя з документів, доданих до позову та наявного відзиву відповідача, бачить, зокрема, що позов має безпредметний характер, то він може застосувати приписи ч. 3 ст. 43 ГПК України та повернути позов без розгляду. Але цей етап, хоча й можливий у теорії, на практиці менш реалістичний, оскільки скоріше є виключенням із правил, бо в ньому дуже обмежена кількість наявних у справі матеріалів, і, як наслідок, суддя може

зробити певні помилки в установленні вірної цілісної картини характеру правовідносин між сторонами.

Зовсім інша ситуація має місце на етапі підготовчого провадження.

Тут суддя має не тільки матеріали позову, а також відзив відповідача, пояснення третіх осіб, які він отримує на підставі ухвали про відкриття провадження у справі (ст. 176 ГПК України).

У підготовчому засіданні суд відповідно до п.1 ч. 1 ст. 177 ГПК України як раз остаточно визначає предмет спору та характер спірних правовідносин, позовних вимог. Для цього суд може вислухати учасників сторін щодо позовних вимог та заперечень проти них (п. 3 ч. 2 ст. 182 ГПК України). У підготовчому засіданні діє принцип змагальності сторін, хоча з деякими обмеженнями, пов'язаними з особливостями такого засідання (ч. 1 ст. 183 ГПК України).

Підготовче засідання це найбільш оптимальний етап для встановлення судом факту завідомо безпідставного, штучного або безпредметного позову. Унаслідок чого суд може постановити ухвалу про залишення позовної заяви без розгляду (п. 1 ч. 2 ст. 185 ГПК України).

На етапі розгляду справи по суті теж можливо залишення позову без розгляду у зв'язку із завідомо безпідставним, штучним або безпредметним позовом (ст. 226 ГПК України). На судовому засіданні якраз і діє у повному обсязі принцип змагальності сторін.

Тут з'ясовуються обставини справи та досліджуються докази (ст. 209, 210 ГПК України). Однак, встановлення судом на цьому етапі провадження факту завідомо безпідставного, безпредметного позову вже втрачає свою актуальність, оскільки сам факт розгляду справи по суті вже буде означати «процесуальну перемогу» позивача.

Чому ж «процесуальну перемогу»?

На цій стадії вже не потрібно запобігати зловживанню процесуальними правами внаслідок завідомо безпідставного, безпредметного позову. Позивач вже досяг своїх цілей, зокрема не дав відкритися справі про банкрутство. А якщо

йому ще залишать позов без розгляду, то тоді позивач взагалі буде у захваті, оскільки зможе повторно піти в суд та й надалі зловживати.

Тому на етапі розгляду справи по суті, суд, як правило, при наявності ознак завідомо безпідставного, штучного або безпредметного позову, ухвалює рішення із зазначенням факту зловживання процесуальними правами.

Незважаючи на те, що закон надає суду право, в залежності від конкретних обставин справи, визнавати зловживанням процесуальними правами дії учасників справи, передбачені п. 3 ч. 2 ст. 43 ГПК України, у той же час бездіяльність суду може, відповідно, порушувати права інших учасників справи або третіх осіб.

І якщо суд встановив, що має місце завідомо безпідставний, штучний або безпредметний позов, то він **зобов'язаний** застосувати заходи, передбачені законом (ч. 4 ст. 43 ГПК України).

У той самий час, застосування таких заходів як залишення позову без розгляду або повернення позову є правом, а не обов'язком суду (ч. 3 ст. 43).

Це дискреція суду у виборі форми судового рішення: залишити позов без розгляду чи повернути його, або постановити рішення суду по суті.

При цьому, ініціатива у встановленні факту зловживання процесуальними правами та застосування заходів для запобігання зловживанню процесуальними правами не залежить від волі (клопотання) сторін.

Для прикладу можливо привести штучний позов. У такому випадку дві сторони виступають як одна сторона. Від них апріорі ніколи не поступить клопотання, щодо штучності позову.

Тому, коли суд побачить із матеріалів справи, що має місце завідомо безпідставний, штучний або безпредметний позов, то він **зобов'язаний** не попередити учасників справи, аби вони подали відповідне клопотання, а **самостійно вжити належних заходів для запобігання зловживанню процесуальними правами** (ч. 4 ст. 43 ГПК України).

Необхідно зазначити, що застосування такого заходу як залишення позову без розгляду на стадії підготовчого засідання у зв'язку із завідомо безпідставним, штучним або безпредметним позовом, не є обмеженням доступу до правосуддя.

Варто відрізнити доступ до правосуддя (ст. 55 Конституції України) та право на справедливий суд (ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – ЄКПЛ) від використання суду як інструменту для неправомірних цілей.

Доступ до правосуддя має на меті захист прав та законних інтересів особи. А ось використання суду у якості інструменту для якихось неправомірних цілей ставить за самоціль далеко не захист прав та законних інтересів особи, яка звертається до суду, а навпаки, завдання шкоди правам та інтересам інших осіб.

В цьому контексті дуже влучно підходить ст. 17 ЄКПЛ, відповідно до якої жодне положення з цієї Конвенції не може тлумачитися, як таке, що надає будь-якій державі, групі чи особі право займатися будь-якою діяльністю або вчиняти дію, спрямовану на скасування будь-яких прав і свобод, або на їх обмеження в більшому обсязі, ніж це передбачено в Конвенції.

Також у ч. 3 ст. 35 ЄКПЛ зловживання правом індивідуальне звернення до ЄСПЛ визнається підставою для визнання відповідної заяви неприйнятною. Як вірно відзначено ЄСПЛ у п. 65 судового рішення MIROŁUBOVS та інші проти Латвії (скарга № 798/05) від 15 вересня 2009 року: « *En principe, tout comportement d'un requérant manifestation contraire à la vocation du droit de recours établi par la Convention et entravant le bon fonctionnement de la Cour ou le bon déroulement de la procédure devant elle, peut être qualifié d'abusif.* » («В принципі, будь-яка поведінка заявника, яка явно суперечить меті права на звернення, гарантованого Конвенцією, та перешкоджає належному функціонуванню Суду або належному веденню ним провадження, може вважатися зловживанням.»)

Отже, судовому захисту підлягають лише права та інтереси, що здійснюються добросовісно.

У той самий час, у підготовчому засіданні суду під час встановлення факту зловживання позивачем процесуальними правами діють принципи рівності та змагальності. Кожна зі сторін вправі доводити перед судом наявність або відсутність цього факту.

Прикметно, що залишення позовної заяви без розгляду на стадії підготовчого провадження не припиняє право на судовий захист.

Особа може знову звернутися з цим позовом до суду, за умови відсутності у її діях зловживання процесуальними правами.

На підставі проведеного дослідження можна надати такі відповіді на наступні питання.

1. Яка правова характеристика та зміст понять «завідомо безпідставний позов», «позов за відсутності предмета спору», «спір, який має очевидно штучний характер» як вони вжиті у пункті 3 частини другої статті 43 ГПК України, який кореспондується із пунктом 3 частини другої статті 44 ЦПК України та пунктом 3 частини другої статті 45 КАС України і які критерії їх розмежування та кваліфікації в аспекті порушеної проблематики правозастосування ?

Завідомо безпідставним є позов, в якому відсутнє право у матеріальному сенсі, про що має усвідомлення (умисел) позивач.

Позов за відсутності предмета спору – це такий позов, в якому матеріально-правова вимога є юридично чи фізично неможливою.

Позов за відсутності предмета спору має певну схожість із завідомо безпідставним позовом, оскільки в обох випадках відсутнє право на захист у матеріальному розумінні. Проте, хронологічна різниця полягає в тому, що у позові за відсутності предмета спору матеріально-правовий конфлікт або існував раніше, але був повністю врегульований (припинений) до моменту звернення до суду, або ж сам об'єкт цього спору ніколи не виникав у правовій чи фізичній реальності.

Якщо у завідомо безпідставному позові має місце дефект самого матеріального права, то у позові за відсутності предмета спору – дефект об'єкта права.

Штучним є позов, у якому відсутній спір про право.

Сторони зовнішньо умисно формують хибну картину конфлікту для реалізації у подальшому судового рішення перед третіми особами задля досягнення прихованих цілей.

Якщо у завідомо безпідставному позові відсутнє право на позов, то у штучному позові відсутній сам спір.

2. На якій (якому) стадії (етапі) судового провадження допускається застосування заходів для запобігання зловживанню процесуальними правами, передбачених пунктом 3 частини другої статті 43 ГПК України, який кореспондується із пунктом 3 частини другої статті 44 ЦПК України та пунктом 3 частини другої статті 45 КАС України, зокрема щодо позовної заяви:

А) до відкриття провадження у справі ?

Б) після відкриття провадження у справі та до закінчення підготовчого провадження ?

В) під час розгляду справи до прийняття рішення по суті спору?

Г) інший варіант ?

Варіант Г). Законодавець ці етапи не визначив. Але в цій ситуації слід вважати, що таке можливо на всіх етапах судового провадження. Все залежить від документів, які знаходяться у матеріалах справи, та які доводять завідомо безпідставність, штучність або безпредметність позову.

Підготовче засідання це найбільш оптимальний етап для встановлення судом факту завідомо безпідставного, штучного або безпредметного позову.

У підготовчому засіданні, суд, відповідно до п.1 ч. 1 ст. 177 ГПК України, як раз остаточно визначає предмет спору та характер спірних правовідносин, позовних вимог. Для цього суд може вислухати учасників справи щодо позовних

вимог та заперечень проти них (п. 3 ч. 2 ст. 182 ГПК України). У підготовчому засіданні діє принцип змагальності сторін, хоча і з деякими обмеженнями, пов'язаними з особливостями цього засідання (ч. 1 ст. 183 ГПК України).

3. Чи є застосування заходів для запобігання зловживанню процесуальними правами, передбачених пунктом 3 частини другої статті 43 ГПК України, який кореспондується із пунктом 3 частини другої статті 44 ЦПК України та пунктом 3 частиною другою статті 45 КАС України обов'язком суду чи його правом та чи залежить застосування таких заходів від наявності відповідного клопотання учасників справи?

Якщо суд встановить, що має місце завідомо безпідставний, штучний або безпредметний позов, то він зобов'язаний застосувати заходи, передбачені законом (ч. 4 ст. 43 ГПК України).

У той же час, застосування таких заходів як залишення позову без розгляду або повернення позову є правом, а не обов'язком суду (ч. 3 ст. 43).

При цьому, ініціатива у встановленні факту зловживання процесуальними правами та застосування заходів для запобігання зловживанню процесуальними правами не залежить від волі (клопотання) сторін.

4. Чи може вважатись обмеженням доступу до правосуддя та порушенням принципів рівності і змагальності залишення позовної заяви без розгляду на стадії підготовчого провадження з підстав визнання дій позивача зловживанням процесуальними правами, в розумінні пункту 3 частини 2 статті 43 ГПК України, який кореспондується із пунктом 3 частини другої статті 44 ЦПК України та пунктом 3 частини другої статті 45 КАС України?

Застосування такого заходу як залишення позову без розгляду на стадії підготовчого засідання у зв'язку із завідомо безпідставним, штучним або безпредметним позовом не є обмеженням доступу до правосуддя.

Доступ до правосуддя має на меті захист прав та законних інтересів особи. А ось використання суду в якості інструменту для якихось неправомірних цілей має на меті не захист прав та законних інтересів особи, яка звертається до суду, а навпаки, завдання шкоди правам та інтересам іншим особам.

Судовому захисту підлягають лише права та інтереси, що здійснюються добросовісно.

У той самий час, у підготовчому засіданні суду під час встановлення факту зловживання позивачем процесуальними правами діють принципи рівності та змагальності. Кожна зі сторін вправі доводити перед судом наявність або відсутність цього факту.

**Член Науково-консультативної
ради при Верховному Суді, Головний
науковий співробітник НДІ
приватного права і підприємництва
ім. академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН
України, доктор юридичних наук,
професор.**

Б.М. Поляков

18.05.2026